

MINTAQADA INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INNOVATSION FAOLIYATINING O'RNI

Egamov Sevinchbek Maxsud o'g'li

Ma'mun universiteti

ORCID: 0009-0005-7862-8679

egamovsevinchbek2106@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqola mintaqada innovatsion iqtisodiyotni rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari, unda oliy ta'lim muassasalarining o'rni haqida ma'lumotlar keltirilgan. Oliy ta'lim muassasalarining innovatsion faoliyati, ularga turli yondashuvlar, innovatsion faoliyatni moliyalashtirish ko'rsatkichlari tahlil etilgan. Shuningdek, oliy ta'lim muassasalarini innovatsion rivojlanish tamoyillari va shartlari tadqiq etilgan. Ta'lim, fan va biznes o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni yanada kengaytirish, oliy ta'lim muassasalarining innovatsion ishlanmalari va ilmiy tadqiqotlari natijalarini tijoratlashtirish bo'yicha ilmiy xulosa va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: oliy ta'lim muassasalari, innovatsiya, biznes, innovatsiyalarni ishlanmalarni tijoratlashtirish, ilmiy tadqiqot, innovatsion rivojlanish, biznes hub, texnopark, akadem mobillik

РОЛЬ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВУЗОВ В РАЗВИТИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ РЕГИОНА

Эгамов Севинчбек Махсуд угли

Университет Мамун

Аннотация. В данной статье представлена информация об основных направлениях развития инновационной экономики региона, роли высших учебных заведений. Анализируется инновационная деятельность высших учебных заведений, различные подходы к ней, показатели финансирования инновационной деятельности. Также были исследованы принципы и условия инновационного развития высших учебных заведений. Разработаны научные выводы и рекомендации по дальнейшему расширению взаимоотношений образования, науки и бизнеса, коммерциализации инновационных разработок и результатов научных исследований высших учебных заведений.

Ключевые слова: вузы, инновации, бизнес, коммерциализация инновационных разработок, научные исследования, инновационное развитие, бизнес-хаб, технопарк, академическая мобильность.

THE ROLE OF INNOVATIVE ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ECONOMY IN THE REGION

Egamov Sevinchbek
Mamun University

Abstract. *This article provides information about the main directions of development of the innovative economy of the region, the role of higher educational institutions. The innovative activity of higher educational institutions, various approaches to it, and indicators of financing innovative activity are analyzed. The principles and conditions for innovative development of higher educational institutions were also studied. Scientific conclusions and recommendations have been developed for further expansion of the relationship between education, science and business, commercialization of innovative developments and results of scientific research in higher educational institutions.*

Key words: *universities, innovation, business, commercialization of innovative developments, scientific research, innovative development, business hub, technology park, academic mobility.*

Kirish.

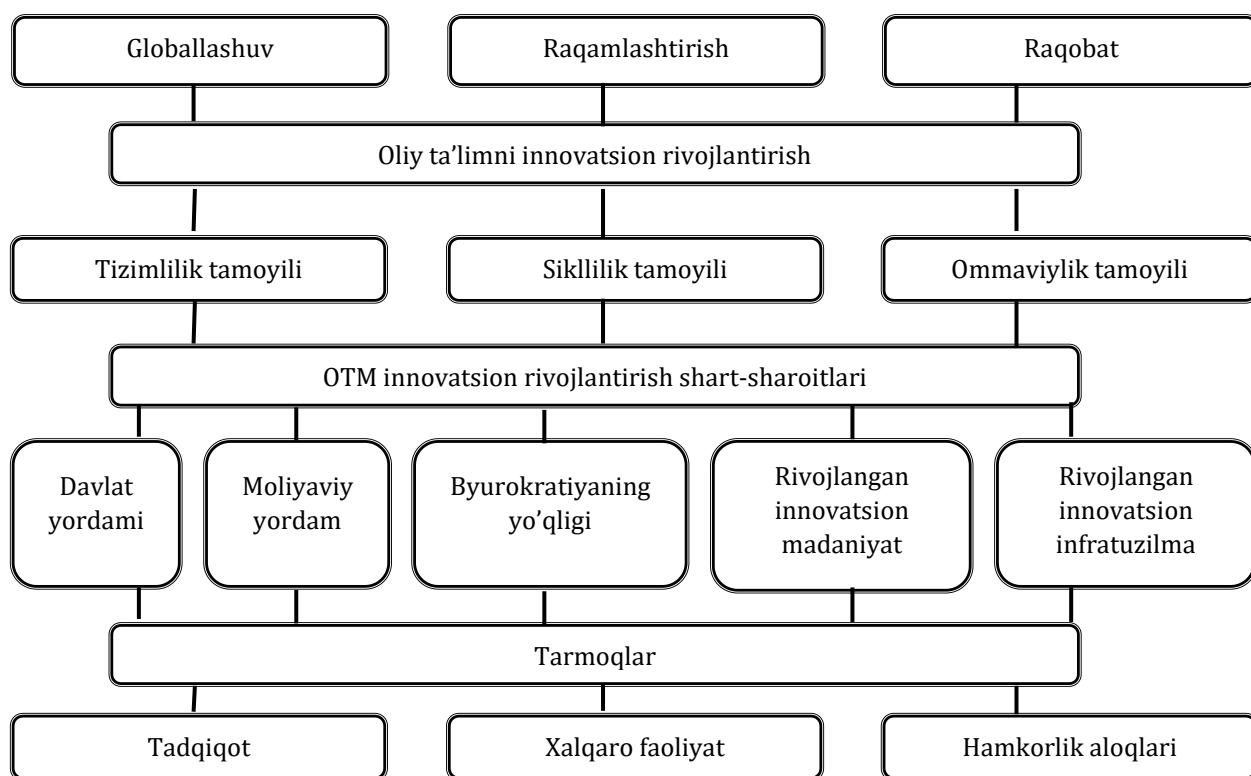
Mintaqada innovatsion iqtisodiyotni tashkil etish, jamiyat bilimlarini shakllantirish, globallashtirish jarayonlarining kuchayishi, ta'lim xizmatlari bozorida raqobat kuchayib borayotgan hozirgi sharoitda oliy ta'limni innovatsion asosda rivojlantirish zarurati mutlaq dolzarbdir. Mamlakatning jahon miqyosida kuchli raqobatbardosh mavqei ta'minlash jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion, gumanitar, ma'naviy-axloqiy va ma'naviy rivojlanishidagi beqiyos rolini anglashni taqozo etadi.

MDH mamlakatlari uchun tipik oliy ta'lim tizimining zaif tomonlari, ya'ni yetarli darajada moliyalashtirilmaganligi, innovatsion infratuzilma va madaniyat rivojlanishining past darajasi, intellektual migratsiya, innovatsiyalarni boshqarishdagi kamchiliklar uning innovatsion rivojlanishiga to'sqinlik qiladi. Ushbu tendensiyalarning namoyon bo'lishini minimallashtirish milliy oliy ta'lim tizimini innovatsion rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy jihatlarini takomillashtirish bo'yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqishni taqozo etadi.

Oliy ta'lim tizimini faqat tizimli, siklik va komplekslik tamoyillari asosida muvaffaqiyatli innovatsion rivojlantirish mumkin. Innovatsion rivojlanishning umumiy shart-sharoitlari markazsizlashtirish va boshqaruvning moslashuvchanligi, oliy ta'limni demokratlashtirish, raqamlashtirish va axborotlashtirishdir (Shaposhnykov va bosh., 2022).

Umuman olganda, oliy ta'lim muassasalarining o'quv-uslubiy, ilmiy-tadqiqot, moliyaviy-iqtisodiy, ta'lim va xalqaro faoliyatini innovatsion rivojlantirishni rag'batlantirish haqida gapirish o'rinlidir. Xususan, o'quv-uslubiy faoliyatni talabalarga zarur bilimlarni yetkazish uchun tashqi muhit o'zgarishlariga mos ravishda doimiy yangilab borishga yo'naltirish kerak. Moliyaviy-xo'jalik faoliyatini innovatsion rivojlantirish talabalarni o'qitish uchun tegishli moddiy-texnik bazani ta'minlash uchun oliy ta'lim muassasalarini moliyalashtirishning yangi manbalarini topishga, moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiyalashga qaratilgan bo'lishi lozim (Adilov va bosh., 2022).

Oliy ta'lim muassasalarining ilmiy faoliyatini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari - ixtirolar, noyob innovatsiyalarni ishlab chiqish hisoblanadi. Oliy ta'lim tizimida ta'lim faoliyatini rivojlantirish, birinchi navbatda, bugungi o'zgaruvchan sharoitlarda innovatsion fikrlash va harakat qilish qobiliyatiga ega bo'lgan to'liq huquqli shaxsni shakllantirishni o'z ichiga oladi. Bizning fikrimizcha, oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirishning xalqaro faoliyatining innovatsion shakllarini izlash, shuningdek, biznes tuzilmalari bilan hamkorlikni rivojlantirish zarurati bugungi kunda alohida ahamiyat kasb etmoqda.

1-rasm. Oliy ta'limni innovatsion rivojlantirish tamoyillari va shartlari

Manba: muallif ishlanmasi.

Adabiyotlar sharhi.

Globallashuvni iqtisodiy rivojlanishni hisobga olgan holda kelib chiqishi, ko'lami, mexanizmlari va oqibatlari bilan bir-biridan farq qiluvchi, jahon iqtisodiy tizimining holatiga turlicha ta'sir ko'rsatadigan jarayonlar majmui sifatida ifodalash mumkin (Popelo, 2017; Moreno, 2017; Kuchkarov, 2022). Iqtisodiy rivojlanishning turli shakllari mamlakatning iqtisodiy o'sish sur'ati va barqarorligi, unumdorligi va turmush darajasi nuqtai nazaridan turli xil natijalar beradi. Mamlakatning jahon bozorida reytingi foydalanilayotgan texnologiyalar (ishlab chiqarish, boshqarish, axborot) xususiyati bilan ifodalanadi (Sherov, 2023). Avvalo, mamlakatlar erishgan yoki erisha oladigan texnologik rivojlanish darajasida farqlanadi (Zatonatska va boshq., 2019; Sandal va boshq., 2020). Texnologiya darajasi qanchalik yuqori bo'lsa, ular bozorni boshqarish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Oddiy tovarlar ishlab chiqarishdan innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarishga yo'nalishni o'zgartirish va yangi, noyob ishlab chiqarish texnologiyalarini yaratish jarayonida mamlakatning iqtisodiy qudrati oshadi.

Umuman olganda, O'zbekiston ta'lim tizimi va ayniqsa, har bir oliy ta'lim muassasalari iqtisodiy rivojlanishning eng muhim omili - zarur texnologik bilim va ko'nikmalarga ega bo'lgan intellektual resurslar, malaka darajasini doimiy ravishda oshirish qobiliyati uchun javobgardir.

Bugungi kunda globallashuv barcha sohalarni faol raqamlashtirish jarayonlari bilan birga olib borilmoqda. M.Barzman, I.Bajenkov, S.Komsule, A.Djakona, A.Obushna, E.Santos, A.Tkalenko va boshqalar o'z tadqiqotlarida jamiyatni raqamlashtirish jarayonlari kontekstida oliy ta'lim muassasalarini o'zgartirishning turli jihatlarini o'rganishgan. Asosiy tadqiqotlar oliy ta'lim muassasalari faoliyatini o'zgartirishning o'ziga xos xususiyatlarini o'rganishga, axborot-kommunikatsion texnologiyalarga asoslangan innovatsiyalarni joriy etishga qaratilgan (Abduxaparova, 2022; Ming va boshq., 2023; Ugur, 2020; Toader va boshq., 2021). Oliy ta'lim muassasalarini rivojlantirish, innovatsion rivojlanishni tashkiliy-iqtisodiy qo'llab-quvvatlashni takomillashtirish bo'yicha bir qator tadqiqotlar mavjudligiga qaramasdan, chuqur o'rganish

oliy ta'lim muassasalarining globallashtirish sharoitida innovatsion rivojlanishining ustuvor yo'nalishlarini aniqlashni taqozo etmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqot davomida bir qator metodlardan foydalanildi. Xususan, milliy oliy ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishining mohiyatini aniqlash uchun kontent-tahlil usulidan foydalanildi. Analiz va sintez usullaridan foydalanish oliy ta'lim muassasalarining innovatsion rivojlanish sur'atlarini kuchaytirish uchun e'tibor qaratishlari kerak bo'lgan uchta asosiy yo'nalishni aniqladi. Ilmiy abstraksiya va tizimlashtirish usuli fan va ta'lim sohasini raqamlashtirish hamda globallashtirishning zamonaviy sharoitida oliy ta'limning innovatsion rivojlanishining istiqbolli yo'nalishlari bo'yicha yaxlit mualliflik qarashlarini shakllantirish imkonini berdi.

Tadqiqotning maqsadi globallashtirish sharoitida oliy ta'lim muassasalarining innovatsion rivojlanishini tashkiliy va iqtisodiy ta'minlash hamda innovatsion rivojlanishining asosiy yo'nalishlarini aniqlashdan iborat.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Avvalo, oliy ta'lim tizimini innovatsion rivojlantirishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish muhimligini alohida ta'kidlash lozim. Xususan, milliy miqyosda oliy o'quv yurtlari va korxonalarini innovatsion loyihalarni amalga oshirish bo'yicha birgalikdagi tadbirlarni tashkil etish uchun samarali rag'batlantirish tizimini ishlab chiqish va joriy etish zarur. Bunday qo'llab-quvvatlash vositalari soliq imtiyozlari, grantlar, bepul konsalting xizmatlari va boshqalar bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, mamlakatda davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish va biznesning ijtimoiy mas'uliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mamlakatda oliy ta'lim muassasalarining innovatsion faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlariga mos keladigan yaxlit innovatsion strategiya mavjud bo'lsa, milliy oliy ta'lim tizimini samarali innovatsion rivojlantirish mumkin bo'ladi. Oliy ta'limni innovatsion asosda modernizatsiya qilishning tashkiliy-boshqaruv va iqtisodiy jihatlarini takomillashtirishning muhim yo'nalishi oliy ta'lim muassasalarining innovatsion rivojlanishini maqsadli moliyalashtirish bo'yicha davlat strategiyasini shakllantirish hisoblanadi.

So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalarining xalqaro faoliyatini innovatsion rivojlantirish masalalari alohida ilmiy qiziqish uyg'otmoqda. Bu jamiyat hayotining barcha jabhalariga, jumladan, oliy ta'limga ham kirib kelgan globallashtirish jarayonlarining kuchayishi bilan bog'liq. Dunyoning aksariyat mamlakatlari uchun innovatsion loyihalarni amalga oshirish uchun grantlar taqdim etadigan bir qator xalqaro hamkorlik ta'lim dasturlari mavjud. Eng ommaboplari Yevropa Ittifoqining Erasmus+, Amerika Qo'shma Shtatlari grant dasturi, Fulbrayt dasturi, Yaponiyaning KOICA dasturi va shu kabi xalqaro ta'lim dasturlari. Har bir alohida xalqaro hamkorlik ta'lim dasturining o'ziga xos xususiyatlariga qaramay, biz ularning faoliyatining asosiy vektorlarini aniqlashimiz mumkin: individual ta'lim grantlarini (bakalavr, magistratura va doktorantura dasturlari) taqdim etish, dunyoning tanlangan oliy ta'lim muassasalarida o'qitish yoki ilmiy tadqiqotlar olib borish; o'quv kurslarini modernizatsiya qilish loyihalarini moliyalashtirish – yuqori malakali mutaxassislar uchun innovatsion o'quv kurslarini ishlab chiqish va joriy etish; oliy ta'lim muassasalarining jamiyat, mehnat bozori, ish beruvchilar, tadbirkorlar bilan aloqalarini chuqurlashtirishga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish shular jumlasidandir.

Talabalar va ilmiy-pedagogik xodimlarning akademik mobilligi oliy ta'lim tizimida xalqaro aloqalarni rivojlantirishning dolzarb va asosiy istiqbolli yo'nalishi deb hisoblaymiz. Mamlakatimizda oliy ta'lim sohasida so'nggi yillarda aalga oshirilayotgan islohotlar natijasida mamlakatimizdagi oliy ta'lim muassasalarida dars mashg'ulotlarini olib borayotgan xorijlik olimlar va mutaxassislarning hamda xorijda dars beayotgan mahalliy olimlarning soni bosqichma-bosqich oshib bormoqda. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, talabalarning akademik

mobillikining bo'lgani ijobiy holat, biroq xorijiy ta'lim muassasalaridan mamlakatimizga kelib dars mashg'ulotlarini olib boradigan olimlar sonining oshishi ancha samaraliroq hisoblanadi. Chunki, xorijiy olimlarning mamlakatimizdagi ta'lim muassasalarida dars berishi natijasida ko'proq talabalar jahonda sodir bo'layotgan voqea-hodisalar, tendensiyalar, zamonaviy texnika va texnologiyalar, zamonaviy bilim va ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

Oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi xalqaro hamkorlikning o'ta samarali shakli bu oliy ta'lim muassasalari o'rtasida tuziladigan konsorsiumlar bo'lib, ular umumiy maqsadlarga erishish uchun ishtirokchilarning inson kapitali va ilmiy salohiyatlarini birlashtiradi (talabalar, o'qituvchilar, olimlar almashinuvi; yangi ta'lim texnologiyalarini joriy etish; o'quv kurslarini ishlab chiqish; ilmiy tadqiqot ishlarini olib borish; innovatsion ta'lim va ilmiy-tadqiqot loyihalarini ishlab chiqish), xususiy investitsiyalarni jalb qiladi va h.k. Oliy ta'lim muassasalari konsorsiumlarini yaratish va faoliyat yuritish istiqbollari birinchi navbatda iqtidorli olimlar, ixtirochilar, o'qituvchilarni jalb qilish imkoniyatlarini oshirish; patentlar, litsenziyalar, mualliflik huquqlarini olish; yirik innovatsion loyihalarni amalga oshirish; homiylik mablag'larini jalb qilish; xalqaro tashkilotlar va fondlardan grantlar olish; moddiy bazani kengaytirish va yangilash; ta'lim xizmatlari sifatini oshirish; xalqaro maydonda raqobatbardosh mavqeini oshirish va boshqalardan iborat.

Oliy ta'lim muassasalari konsorsiumlari doirasida talabalarga bir qancha oliy ta'lim muassasalarida parallel o'qish va buning natijasida ikki tomonlama diplom olish imkoniyati yaratilmoqda. Xorijiy oliy ta'lim muassasalari diplomini olish juda obro'li va istiqbolli. Biroq, shu nuqtai nazardan, milliy darajada xorijiy oliy ta'lim muassasalarining diplomlarini nostrifikatsiyalash tartibi samaradorligi va shaffofligini ta'minlash zarur. Umuman olganda, ikki tomonlama diplom (mahalliy va xorijiy ta'lim muassasalari) olish ta'lim muassasalari bitiruvchilarining ham ichki, ham xalqaro mehnat bozorlarida raqobatbardoshligini oshirish imkonini beradi. Ikkinchidan, o'z navbatida, konsorsium oliy ta'lim muassasalarining xalqaro reytinglardagi o'rnini yaxshilashga yordam beradi va shu bilan xorijlik talabalar e'tiborini jalb qiladi.

Xorijiy talabalarni jalb etish ichki va jahon mehnat bozorlarini, talaba-yoshlarning talab va manfaatlarini tizimli o'rganish, milliy oliy o'quv yurtlarini xorijda targ'ib qilish, ularning nufuzini oshirish, jahon reytinglarida nufuzi va mavqeini oshirish bo'yicha doimiy axborot faoliyatini tizimli joriy etishni taqozo etadi. Xorijlik talabalarning milliy oliy ta'lim tizimiga qiziqishini oshirishda mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalari vakillarining xalqaro ko'rgazma, yarmarka, konferensiya, simpozium, xorijdagi ma'ruzalarda muntazam ishtirok etishi, ommaviy axborot vositalari va internetda reklama materiallarini tarqatish kabi vositalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chet ellik talabalar sonini ko'paytirishga masofaviy ta'lim dasturlarini amalga oshirish, ikki tomonlama diplom olish amaliyotini rivojlantirish, xorijiy oliy o'quv yurtlari diplomlarini nostrifikatsiyalashda byurokratik holatlarni minimallashtirish, talabalarning xohishiga ko'ra ingliz, fransuz, nemis, yapon, xitoy, koreys tillarida o'qitishni tashkil etish, filiallar tashkil etish orqali erishish mumkin.

Zamonaviy globallashtirish sharoitida oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jahon andozalari darajasidagi oliy ta'lim muassasalarini yaratish masalasini ko'tarmoqda. J. Selmi ushbu masalani tadqiq qilib, jahon andozalari darajasidagi oliy ta'lim muassasalarini shakllantirishning quyidagi uchta asosiy strategik yondashuvi bor, degan xulosaga keladi:

- mavjud oliy ta'lim muassasalarini modernizatsiya qilish;
- mavjud oliy ta'lim muassasalarini birlashtirish;
- yangi oliy ta'lim muassasalarining tashkil etilishi.

Jahon darajasidagi oliy ta'lim muassasalari kelajakda ta'lim xizmatlari bozorida (mehnat bozorida raqobatbardosh yuqori malakali va raqobatdosh mutaxassislarni tayyorlashni amalga oshirish), shu jumladan jahon bozorida (xorijiy talabalarni keng jalb etish) aniq liderlikka erishadi, ilmiy faoliyat sohasidagi liderlar (iqtidorli olimlar, kuchli moddiy-texnikaviy tadqiqot bazasi, fundamental va amaliy ishlar majmuasi), innovatsion faoliyat liderlari (davlatdagi

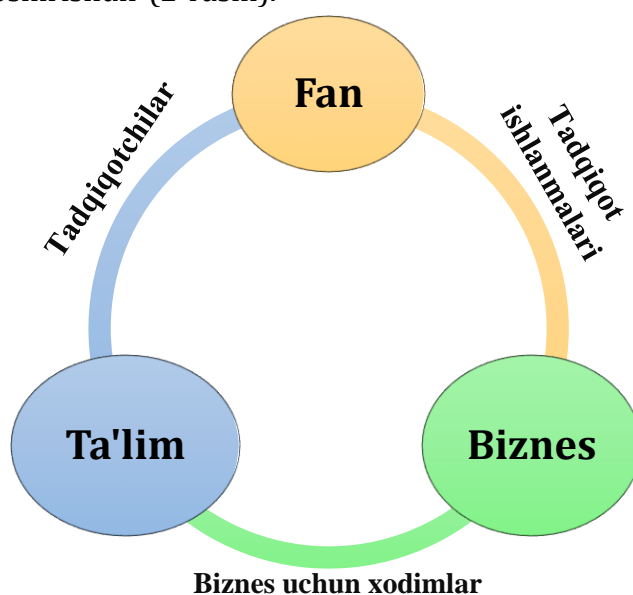

olimlarning salmoqli ulushi, innovatsion ishlanmalarning katta miqdorini patentlash, innovatsiyalarni keng ko'lamli tijoratlashtirish) va yuqori reytingga ega biznes va jamiyat bilan aloqalarda liderlik qiladi va natijada katta miqdordagi mablag'larni jalb etish imkoniyati tug'iladi.

Oliy ta'lim muassasalari funksiyalarini milliy iqtisodiyotning innovatsion o'zgarishlarini hisobga olgan holda o'zgartirish tadqiqot institutlarining shakllanishiga olib keladi. Bunday subyektlarning asosiy funksiyalariga fundamental va amaliy tadqiqotlar o'tkazish, mahalliy va xorijiy korxonalar tomonidan buyurtma qilingan innovatsiyalarni ishlab chiqish, innovatsiyalarni tijoratlashtirish, texnologiyalar transferi, tadqiqot natijalarini nashr etish, ilmiy-amaliy faoliyat va boshqalar kiradi. Bugungi kun uchun yetakchi mamlakatlar (AQSh, Yaponiya, Yevropa ittifoqi) oliy ta'lim muassasalaridagi ustuvor tadqiqot yo'nalishlari quyidagilardir: nanotexnologiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, biotexnologiyalar, atrof-muhitni muhofaza qilish, kosmik texnologiyalar, hayot haqidagi fanlar, transport, energetika va boshqalar. Oliy ta'lim muassasalari oliy ta'lim muassasalarining innovatsion faoliyatining ilg'or jahon tajribasini milliy iqtisodiyot doirasida muvaffaqiyatli moslashtirish va sinab ko'rish maqsadida ularni o'rganish, tizimlashtirish va tahlil qilish bilan shug'ullanadi.

Oliy ta'lim tizimini innovatsion asosda rivojlantirishda xalqaro ilmiy tadbirlar: konferensiyalar, seminarlar, davra suhbatlari, simpoziumlar, ilmiy tadqiqotlar, ko'rgazmalar va hokazolarni muntazam tashkil etish va o'tkazishni muhim yo'nalish deb bilamiz. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari nisbatan foydali (moliyaviy nuqtai nazardan) Internet-konferensiyalar, onlayn ma'ruzalar, seminarlar, forumlar o'tkazish imkonini beradi. Yuqoridagilardan tashqari, biz umumiy tadqiqot natijalarini aks ettiruvchi qo'shma nashrlar tayyorlash bo'yicha faoliyatni istiqbolli deb hisoblaymiz. Bu yangi bilim va yutuqlar almashish uchun real sharoit yaratadi, shuningdek, turli mamlakatlar olimlari o'rtasida tadqiqot mavzusi bo'yicha fikr va g'oyalarni almashish imkonini beradi. Umuman olganda, bu innovatsion loyihalar negizini tashkil etuvchi, amaliyotga tatbiq etilishi tub o'zgarishlarga olib keladigan, oliy ta'lim tizimini sezilarli darajada modernizatsiya qiladigan noyob g'oyalarni shakllantirishni rag'batlantiradi.

Xalqaro faoliyatning faollashuvi bilan chambarchas bog'liq holda biz oliy ta'lim muassasalari ilmiy faoliyatining innovatsion rivojlanish shakllarini izlashni maqsadga muvofiq deb bilamiz. Bu holda asosiy faoliyat vektori "Bilim uchburchagi" deb ataladigan chora-tadbirlarni amalga oshirishdir (2-rasm).

2-rasm. Oliy ta'limning innovatsion rivojlanishining "Bilim uchburchagi"
(Shaposhnykov, and other, 2022)

Bu, birinchi navbatda, oliy ta'lim tizimi, fan va biznes o'rtasida eng yaqin va uzoq muddatli munosabatlarni yaratish masalasidir. Zamonaviy voqelik oliy ta'lim muassasalari faoliyatiga yangi talablarni qo'ymoqda. Oliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning ustuvor vazifalaridan biri akademik ta'lim, fan va xo'jalik yurituvchi subyektlarning tadbirkorlik amaliyoti o'rtasidagi tafovutni minimallashtirish zarurati hisoblanadi.

Ilm-fan va amaliyotni oliy o'quv yurtlari olimlari ixtirochilik faoliyatining amaliy yo'nalishini ta'minlash (aniq mahalliy, mintaqaviy, milliy yoki global muammolarni hal qilishga e'tibor berish) orqali bog'lash mumkin. "Ilm-fan uchun" tamoyili bo'yicha rivojlanishdan ongli ravishda o'tish, asosiy e'tiborni xalq xo'jaligining dolzarb muammolarini hal etishga qaratish zarur. Albatta, asosiy ilmiy ishlar moliyalashtirish jihatidan nisbatan qimmat, lekin ular fan va texnikani yanada rivojlantirish uchun asos bo'lganligi uchun zarur hisoblanadi.

Ilmiy faoliyat samaradorligi, xususan, oliy ta'lim muassasalarining innovatsion ishlanmalarini tijoratlashtirish darajasi bilan belgilanadi. Globallashuv jarayonlarining keng tarqalishi bir qancha mamlakatlar olimlarining o'z natijalarini bir necha mamlakatlar doirasida amalga oshirish maqsadida birgalikdagi tadqiqotlari uchun real imkoniyatlar yaratadi. Bugungi kunda oliy ta'lim muassasalarining ilmiy faoliyatini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishi ilg'or bilim va yutuqlar almashinuvini nazarda tutuvchi, shuningdek, ular asosida yangi kashfiyotlar yaratishga ko'maklashuvchi innovatsion texnologiyalar transferidir.

Ilmiy faoliyatni qisqa, o'rta va uzoq muddatli istiqbolda rivojlantirish jamiyatning hozirgi ehtiyojlari va talablari bilan uyg'unlikda va muvofiqlashtirilgan holda amalga oshirilishi kerak. G'oyalarni shakllantirish, ular asosida ishlab chiqish va ijtimoiy ahamiyatga ega muammolarni hal qilishga qaratilgan innovatsion loyihalarni yanada tatbiq etish oliy ta'lim muassasalari ilmiy faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biridir.

Atrof-muhitning faol dinamikasini hisobga olgan holda, oliy ta'lim muassasalarining o'quv va uslubiy faoliyatining innovatsion rivojlanishini ta'minlash dolzarbdir. Oliy ta'lim muassasalari ilmiy-pedagogik kadrlarni innovatsion g'oyalarni ishlab chiqishga undaydigan barcha qulay shart-sharoitlarni yaratishi va ularni o'quv jarayoniga samarali tatbiq etish imkoniyatlarini ishlab chiqishi zarur. Bu yerda o'z faoliyati davomida katta yutuqlarga erishgan, faol, innovator pedagog xodimlarni moddiy va nomoddiy rag'batlantirish, ya'ni ta'lim jarayoniga to'liq KPI tizimini joriy etish nazarda tutilmoqda.

O'quv jarayonini modernizatsiya qilishda har bir talabaga individual yondashuvni joriy etish, innovatsion korxonalarda amaliyotni ta'minlash, ilmiy tadqiqot ishlarini tayyorlash va yozishda o'z g'oyalarini amalga oshirish imkoniyatlarini, keyinchalik korxonalarda ham joriy etishni muhim deb hisoblaymiz. Bu yuqori sinf talabalariga o'z qobiliyatlarini namoyish etish va muvaffaqiyatli ish topishda yordam beradi.

Oliy o'quv yurtlarining o'quv-uslubiy faoliyatini takomillashtirish yo'nalishidagi milliy oliy ta'lim tizimini innovatsion rivojlantirish istiqbollari inobatga olgan holda shuni ta'kidlash kerakki, u bozorning innovatsiyalar sohasidagi yuqori malakali mutaxassislariga bo'lgan ehtiyojlarini qondirishga, shuningdek qayta tayyorlash va malakasini oshirishga yo'naltirilgan bo'lishi lozim. Bundan tashqari, uzluksiz ta'limning o'quv rejalari, dasturlari, vositalari, texnologiyalari va usullarini ishlab chiqish va amalga oshirish muhim ahamiyatga ega.

Biz biznes vakillarini uzluksiz ta'lim konsepsiyasining (lifelong Learning). asosiy qoidalarini ishlab chiqishga jalb etishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Bu tadbirkorlik sohasi va oliy ta'lim muassasalari o'rtasida ishbilarmonlik aloqalarini o'rnatish, ta'lim tizimi, akademik fan va ishlab chiqarishning yaqinlashishini ta'minlaydi. Umuman olganda, fan, ta'lim va biznesning o'zaro munosabatlarining yangi shakllarini topish orqali integratsiyalashuvi zamonaviy iqtisodiy sharoitda oliy ta'limni innovatsion rivojlantirishning asosiy yo'nalishlaridan biridir.

Zamonaviy sharoitda oliy ta'lim muassasalarining o'quv-uslubiy faoliyati globallashuv jarayonlari ta'sirida amalga oshirilmoqda. Bu borada innovatsion o'quv dasturlari va fanlararo kurslarni ishlab chiqish, masofaviy ta'limni joriy etish istiqbolli hisoblanadi. Bundan tashqari,

bugungi kunda faoliyat ko'rsatayotgan xalqaro ta'lim dasturlari ushbu tadbirlarni amalga oshirishda, shuningdek, ko'pincha - ixtisoslashtirilgan o'quv laboratoriyalarini tashkil etish, jihozlash va qo'llab-quvvatlashda grant yordamini ko'rsatadi. Umuman olganda, oliy ta'lim muassasalarining turlari va shakllarining diversifikatsiyasi ta'lim xizmatlarini ularning ichki va jahon bozorlarida kuchli raqobatdosh ustunligini ta'minlaydi.

Oliy ta'lim muassasalari va biznes o'rtasidagi hamkorlik ko'lamini kengaytirishning ustuvor yo'nalishlari qatorida olimlarning amaliy tadqiqotlar olib borishi uchun korxonalaridan buyurtmalar portfelini shakllantirish alohida o'rin tutadi. So'nggi yillarda oliy ta'lim muassasalarining tadqiqot faoliyati natijalariga tadbirkorlik subyektlarining qiziqish darajasi oshib bormoqda. Bu, jumladan, korxonalar tomonidan tijorat maqsadlarida foydalanish uchun litsenziyalar olish, patentlangan ixtirolarni ishlab chiqarishga joriy etish shaklida namoyon bo'ladi. Bu yo'nalishda ko'p bilim talab qiladigan mahsulotlar yaratishga qaratilgan innovatsion loyihalarni boshlash va amalga oshirish bo'yicha korxonalarni moliyalashtirish amaliyotini rivojlantirishni maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz. Oliy ta'lim muassasalari va biznes o'rtasidagi hamkorlik oliy ta'lim muassasalari olimlari tomonidan taqdim etilgan ilmiy tadqiqotlarni tijoratlashtirish, texnologiyalar transferini ta'minlashga qaratilgan. Yuqoridagilarning asosiy shartlari oliy ta'lim muassasalarining keng avtonomligi, innovatsion madaniyat va innovatsion infratuzilmaning rivojlanishi hisoblanadi. Oliy ta'lim muassasalarining avtonomligi ularning manevrlik darajasini, moslashuvchanligini va tanlov bo'yicha qaror qabul qilishda, muddatlarni belgilashda va innovatsiyalarni moliyalashtirishda erkinligini oshirishga yordam beradi. Innovatsion loyihalarni oliy ta'lim muassasasi faoliyatining barcha yo'nalishlari dasturlari va istiqbollari bilan to'liq muvofiqlashtirishni ta'minlash juda muhim.

Samarali innovatsion rivojlanishga faqat innovatsion va ilmiy faoliyatni to'liq amalga oshirish uchun zarur bo'lgan tegishli infratuzilma mavjud bo'lgandagina erishish mumkin. Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-pedagogik va talabalarning innovatsion salohiyatini jamlovchi texnopark tuzilmalari va biznes hublarni tashkil etish istiqbolli hisoblanadi. Texnopark tuzilmalarining faoliyati ilmiy va eksperimental tadqiqot bazasini doimiy ravishda takomillashtirish, oliy ta'lim muassasalari o'rtasidagi hamkorlikni chuqurlashtirish, yangi biznes hamkorlar, salohiyatli investorlar va nodavlat notijorat tashkilotlarini jalb etishni nazarda tutadi.

Innovatsion rivojlanishning asosi innovatsion jamiyat madaniyatini rivojlantirishdir. Oliy ta'lim muassasalari olimlarining kasbiy faoliyatida milliy va mikro darajada ijodiy erkinlik muhiti alohida ahamiyatga ega. Aynan shunday sharoitda "ta'lim-fan-innovatsiya-biznes" zanjiri o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning rivojlanishi ta'minlanadi.

Oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy faoliyatini rivojlantirish tahlilini amalga oshirar ekanmiz, uning quyidagi istiqbolli yo'nalishlarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin:

- davlat va nodavlat oliy ta'lim muassasalari o'rtasida raqobatni kuchaytirish; moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish;
- xususiy va xorijiy manbalardan investitsiyalar oqimini faollashtirish;
- oliy ta'lim muassasalari faoliyatini davlat tomonidan moliyalashtirish ulushini oshirishni nazarda tutuvchi oliy ta'lim tizimini innovatsion rivojlantirishini davlat tomonidan maqsadli moliyalashtirish strategiyasini ishlab chiqish;
- oliy o'quv yurtlariga homiylik amaliyotini rivojlantirish (birinchi navbatda muvaffaqiyatli bitiruvchilar tomonidan);
- oliy ta'lim muassasalarining ilmiy va innovatsion ishlanmalarini patentlash va ulardan foydalanish uchun litsenziyalarni sotish yo'li bilan mablag' jalb etish;
- oliy ta'lim muassasalarining ilmiy mahsulotlarini sotish orqali moliyaviy resurslarni jalb qilish;

– xalqaro tashkilotlar va fondlarning grantlarini jalb qilish maqsadida oliy ta'lim muassasalarining xalqaro faoliyatini faollashtirish;

– biznes hub faoliyatini samarali yo'lga qo'yish va boshqalar.

Bizning fikrimizcha, oliy ta'lim muassasalarining moliyaviy faoliyatini rivojlantirish ularga moliyaviy mustaqillik bergan holda davlat tomonidan samarali tartibga solish va nazorat qilish bilan uzviy bog'liqdir.

Xulosa va takliflar.

Oliy ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishini samarali boshqarish erishilgan natijalarning samarali monitoringini o'z ichiga oladi. Oliy ta'lim muassasalari tomonidan joriy etilgan innovatsiyalarning kompleks axborot tizimini yaratish maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Mamlakatda oliy ta'lim tizimini innovatsion rivojlantirishni yanada jadallashtirish uchta asosiy yo'nalishda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq bo'lib, bular: ilmiy tadqiqotlar, biznes bilan hamkorlik va xalqaro faoliyat. Oliy ta'lim muassasalarining ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantirishning istiqbolli yo'nalishlari quyidagilardan iborat: oliy ta'lim muassasalarida ixtisoslashtirilgan ilmiy-tadqiqot tuzilmalarini yaratish; innovatsiyalar uchun rivojlanish va motivatsiya; texnopark va biznes hub tuzilmalarini rivojlantirish va h.k.

Oliy ta'lim muassasalarining xalqaro faoliyatini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari sifatida quyidagilarni keltirish mumkin: talabalar, pedagog-xodimlar, olimlar va ta'lim muassasalarining rahbar xodimlarining mobilligini yanada kengaytirish; oliy ta'lim muassasalari konsorsiumlarining faoliyat yuritish amaliyotini yaratish va rivojlantirish; xalqaro fondlar va tashkilotlarning tanlovlari va grant dasturlarida ishtirok etish samaradorligini oshirish; xalqaro grantlar hisobidan yirik ta'lim va ilmiy-tadqiqot loyihalarini amalga oshirish va hokazo. Oliy ta'lim muassasalarining tadbirkorlik sohasi bilan hamkorligini chuqurlashtirish borasida esa: oliy ta'lim muassasalari ilmiy va innovatsion tadqiqotlari uchun buyurtmalar portfelini shakllantirish; tadqiqot natijalarini patentlash va undan tijorat maqsadlarida foydalanish uchun litsenziyalarni keyinchalik sotish; innovatsiyalarni tijoratlashtirish va boshqalar.

Mamlakatda oliy ta'lim tizimining innovatsion rivojlanishini qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari quyidagilardan iborat: ta'lim tizimini rivojlantirishning uzoq muddatli va aniq strategiyalarini shakllantirish; milliy va global miqyosda raqobatbardosh ustunliklarni yaratishda oliy ta'lim muassasalarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash; innovatsion infratuzilmani rivojlantirish; innovatsion jamiyat madaniyatini rivojlantirish; tadqiqot natijalarini tijoratlashtirish mexanizmlarini shakllantirish; oliy ta'lim muassasalarining innovatsion faoliyatini moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish bo'yicha tashabbuslarni rag'batlantirish hamda qo'llab-quvvatlash va boshqalar.

Adabiyotlar/ Jumepamypa/ Reference:

Abduxaparova, D.M., Sherov, A.B. (2022). Current issues of financing higher education institutions in the condition of an innovative economy. Gospodarka i Innovatsije., 21, 127-130.

Adilov Botir Baltabayevich, Abdullayeva Madina Kamilovna and Shodiev Toxir Ochilovich (2022) "The Human Factor in the Development of Innovations in the Context of Globalization", Texas Journal of Multidisciplinary Studies. USA, 8, pp. 16-20.

Ming Ji, Yiwen Jiao, Na Cheng (2023) "An Innovative decision-making scheme for the high-quality economy development driven by higher education", Journal of Innovation & Knowledge 8 (2023) 100345.

Moreno, V., Cavazotte, F., & Alves, I. (2017). Explaining university students' effective use of e-learning platforms. Br. J. Educ. Technol., 48 (4), 995-1009.

Popelo, O.V. (2017). Methodological approaches to modernization processes of the productive forces in the conditions of Euro integration. Scientific Bulletin of Polissia, 1(1(9)), 218-224.

Sandal, Ja.U., Detsiuk, T., & Kholiavko, N. (2020). *Developing foreign language communicative competence of engineering students within university extracurricular activities. Advanced education, 14, 19-28.*

Shaposhnykov, K., Filyppova, S., Lagodiienko, V., Krylov, D., & Svinarova, H. (2022). *Desenvolvimento inovador das universidades nas condições da globalização. Revista Tempos E Espaços Em Educação, 15(34),*

Sherov, A. B. (2023) "State financing of higher education institutions in the context of the introduction of innovative economy", *central asian journal of mathematical theory and computer sciences, 4(11), pp. 132-136.*

Toader, T., Safta, M., Titirisca, C., & Firtescu, B. (2021). *Effects of Digitalisation on Higher Education in a Sustainable Development Framework – Online Learning Challenges during the COVID-19 Pandemic. Sustainability, 13, 6444.*

Ugur, N. G. (2020). *Digitalization in higher education: A qualitative approach. International Journal of Technology in Education and Science, 4(1), 18-25.*

Zatonatska, T. H., Rozhko, O. D., Lyuty, I. O., Tkachenko, N. V., & Anisimova, O. Y. (2019). *Global Practices of Higher Education Financing: Approaches and Models. Khazar Journal of Humanities and Social Sciences, 22(4), 95-112.*

Кучкаров Ш., & Шеров А. Б. (2022). *Таълим муассасаларини молиялаштиришда натижага йўналтирилган бюджетлаштириш истиқболлари. Central Asian Academic Journal of Scientific Research, 2 (2), 62-67.*